

КОНЦЕПЦИИТЕ ЗА ПАДЕЖА В НЯКОИ РУСКИ ГРАМАТИКИ ОТ ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XVIII ВЕК

Енчо Тилев

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. Предмет на изследване в настоящата статия са концепциите за категорията *падеж* в някои от най-разпространените граматики на руския език от втората половина на XVIII век. Както е известно, падежът е една от най-сложните лингвистични абстракции и е важно да се проследи как еволюират възгледите на учените от различните епохи. В центъра на наблюдение са граматиките на М. В. Ломоносов и А. А. Барсов, които се отличават с множество приноси в описанието на категорията. Разгледани са и някои по-малко известни граматични трудове. Прави се извод, че тези първи граматики на руския език имат важно значение, тъй като в тях се утвърждават някои термини и виждания, които са актуални и днес.

Ключови думи: лингводидактология; руска граматика; падеж; Михаил Ломоносов; Антон Барсов; история на лингвистиката

1. Увод

Добре известно е, че граматиката, като наука, има изключително дълга история и корените ѝ отнасят още към древните цивилизации. Въпреки това първите граматични трудове на отделните езици започват да се появяват едва през XV век, като не прекъсват връзката с античните образци. Най-голямо влияние оказват граматиките на латинския език, а в първите източнославянски филологически съчинения, както отбелязва О. С. Зарембо (Zarembo 2003, p. 39), се наблюдава влиянието и на гръцката традиция. Това най-ярко се проявява в опитите на авторите да уподобят явленията в своя език на явленията в някой от споменатите класически езици.

Целта на настоящото изследване е да проследи концепциите за същността на падежите – една от най-сложните лингвистични абстракции, която и днес поражда множество спорове. Във връзка с това за предмет на изследване са избрани най-разпространените граматики на руския език, издадени през втората половина на XVIII век. Изборът на дадения период е продиктуван от факта, че тогава започват да се издават първите трудове, описващи съвремен-

ното състояние на руския език, докато до този момент в ползването на книжовниците е бил единствено църковнославянският. Предполага се, че именно под влияние на църковнославянската традиция са формирани и първите схващания за граматичната система на руския език и за категорията *падеж* в частност.

2. Анализ на концепциите за същността на падежа

2.1. Михаил Василиевич Ломоносов. *Российская грамматика*, 1755

Грамматиката на М. В. Ломоносов заема особено място в историята на руската лингвистична мисъл. Причините са няколко: преди всичко тя е първото граматично съчинение, разглеждащо не църковнославянския, а руския език. На второ място, М. В. Ломоносов оказва влияние върху терминологията с някои нови понятия, въведени от него, и разбира се, не на последно място – със самото описание на езика, което в много отношения се оказва напълно актуално и за съвременния руски език. Значими приноси ученият енциклопедист има и в утвърждаването на категорията *падеж*.

Грамматиката на Ломоносов е значително по-модерна от тези на църковнославянския език и авторът ясно отделя приликите и разликите между руския и другите езици. Когато разглежда частите на речта, Ломоносов твърди, че видимият свят има двойко битие. От едната страна са „чувствителните неща“ (има предвид вероятно чувствените, материалните неща), а от другата страна стоят „деянията“ (действията) на тези неща. С това той всъщност отделя имената от глагола, като първите нарича *словесни изображения на нещата*, а глаголите – *изображения на деянията* (Lomonosov 1755, р. 23). И двата класа са причислени към „знаменателните части на словото“, тъй като „знаменуват“, т.е. обозначават. Освен тях Ломоносов отделя също и местоимения, наречия, предлози, съюзи и междуметия, а причастията, които според него са особена част на речта, отнася към групата на *отглаголните имена*. Тъй като приема, че имената и глаголът са „необходимо нужните“ части на човешката реч, Ломоносов ги нарича *главни*, докато всички останали (заедно с причастията) са *служебни* (Lomonosov 1755, р. 26). Така общият брой на класовете думи отново е осем, но в сравнение с разгледаните по-горе класификации се забелязва отпадането на члена, който „не може повече да бъде отделна част на речта“ (Lomonosov 1755, р. 27). Това е важна крачка към преосмислянето на класификацията на лексемните класове и очевидно авторът не се страхува да скъса с античната традиция и с написаното в граматиките на църковнославянския език от предходното столетие.

Още в първото си наставление Ломоносов обръща внимание на някои категории – на степените за сравнение например, при които отделя *положителна* (с нея „просто се изобразява свойството на предмета“), *разсъдителна* („с която предимно разсъждаваме за свойството на предмета“) и *превъзходна* (тя изобразява, че даденото свойство е „превъзхождащо всички тях“) (Lomonosov 1755, р. 29).

Наред с това авторът поставя и въпроса за двойственото число, което търпи промени, и задава въпроса дали то не е въведено насила по модела на гръцкия език. И в това отношение се забелязва лингвистичната проникателност на Ломоносов, който съумява обективно да оцени езиковите факти в руски.

От изложения още в самото начало на „Россійская грамматика“ материал и от анализа му прави изключително впечатление способността на М. В. Ломоносов да анализира задълбочено и независимо фактите. Особено внимание е отделено на падежите. Ето как са представени казуалните грамеми:

„Дѣянїя и вещи относятся къ вещамъ разнымъ образомъ, и оттуда происходятъ въ именахъ слѣдующїя отмѣны. 1) Когда вещь въ дѣянїи просто представляется и именуется. Напримѣръ, *рука сильная, громкая побѣда*. 2) Когда вещь представляется въ принадлежности другой вещи, напр. *дѣло руки сильныя, звукъ громкія побѣды*. 3) Когда дѣянїе или вещь къ вещи присвояются отъинуда: *преданъ рукѣ сильной; приноситъ хвалу громкой побѣде*. 4) Когда одна вещь на другую дѣйствїе производитъ: *почитаю руку сильную, хвалю побѣду громкую*. 5) Когда къ вещи рѣчь обращается: *о ты рука сильная, о ты побѣда громкая*. 6) Когда вещь какъ нѣкоторое орудїе или способъ представляется: *поразить рукою сильною, прославиться побѣдою громкою*. Сїи перемѣны называются Падежами: 1) Именительный, 2) Родительный, 3) Дательный, 4) Винительный, 5) Звательный, 6) Творительный“.

(Lomonosov 1755, p. 30)

Падежите Ломоносов схваща като промени на думата и в основата на класификацията му са морфологичните варианти на лексемата. Отново впечатление прави лингвистичният усет на автора, който констатира разликите в изразяването на падежните значения в различните езици: при някои езици един падеж се употребява с по-широки функции, „служи вместо два“, докато в други езици има „излишество“ и при тях същите значения се експлицират с повече падежи. Макар и не директно формулирано, твърдението на Ломоносов предшества множеството дискусии за същността на падежа. И макар по-надолу да приема, че падежът е свойство на имената, общо за всички езици (вероятно има предвид падежа като морфологична категория, т.е. която има формални средства – твърдение, което днес не се потвърждава за много от човешките езици), написаното от М. В. Ломоносов оказва съществено влияние върху развитието на граматичната мисъл в Русия през следващите столетия.

Известен факт е, че именно в това свое съчинение Ломоносов въвежда и новия термин, с който нарича *сказателния* (по църковнославянската терминология) падеж – *предложен*. Авторската иновация е сполучлива, тъй като недвусмислено насочва към най-значимата структурна особеност на тази казуална грамема – облигаторната предложна употреба. Сполучливостта на въвеждания от Ломоносов термин се потвърждава от факта, че той остава жив в руското езикознание вече почти 300 години.

М. В. Ломоносов отделя пет склонения, в които са включени съществителните (в първите четири деklinационни типа), а последното е на прилагателните. Към първо склонение са отнесени субстантивите от мъжки и женски род на *-а* или *-я* и от приведената парадигма се вижда, че разлики в окончанията в сравнение със съвременния руски език няма. Макар че звателният падеж присъства, той няма вече специализирани показатели за експликацията на това значение. Като по-честотна се посочва флексията *-ой/-ею* в тв. п., а на второ място – *-ой/-ей*, докато в съвременния руски това се е променило в обратна посока.

Второто склонение обхваща имената от м. р., завършващи на *-ъ*, *-й* и *-ь*, и тези от ср. р. на *-е*, *-іе* и *-о*. И тук не се откриват различия във флексията спрямо днешното състояние на езика. Посочени са само някои вокативни форми (*Боже, Господи, Христе, Иисусе* – Lomonosov 1755, р. 84), които са запазени и до днес.

Третото склонение обхваща съществителните от ср. р. на *-я* (*сѣмя, жеребя*), като тук прави впечатление особената форма в ед. ч. на думите от типа на *жеребя*, където има нарастване на основата с морфемата *-т-*. Срв.:

Единствено число		Множествено число
Им.	<i>жеребя</i>	<i>жеребята</i>
Род.	<i>жеребяти</i>	<i>жеребятъ</i>
Дат.	<i>жеребяти</i>	<i>жеребятамъ</i>
Вин.	<i>жеребя</i>	<i>жеребята</i>
Зват.	<i>жеребя</i>	<i>жеребята</i>
Твор.	<i>жеребятемъ</i>	<i>жеребятами</i>
Предл.	<i>о жеребяти</i>	<i>жеребятахъ</i>

Очевидно е, че суфиксът *-ят(a)/-ат(a)* в съвременния руски се е развил от формите за мн. ч. на съществителните от ср. р. на *-я*, като отделно е възникнал суфиксът в ед. ч. *-онок/-ёнок*, който се е употребявал като диминутивен по онова време, срв.: *жеребя* – *жеребенек*.

При съществителните от четвъртото склонение, към които се отнасят тези от ж. р. на *-ь*, се наблюдава частична разлика в словоизменението само в тв. п., където се конкурират флексията *-ію/-ью* и *-ями/-ьми*. Те са варианти на морфемата, а не аломорфи, което се доказва от посочените парадигми, срв.: *добродѣтелію* и *добродѣтелью*, *добродѣтелями* и *добродѣтельми*.

Към петото склонение са причислени всички прилагателни имена, като в отделни таблици са представени и склонителните особености на всеки един от типовете прилагателни.

Подробно описаните по-нататък от Ломоносов особености в склонението на имената (вж. Lomonosov 1755, pp. 79 – 91) впечатляват с прецизността и актуалността си, което показва, от една страна, систематизаторския талант на автора, а от друга – свидетелства за пореден път за относителността на понятието *синхрония* в езиковата дескрипция. Очевидно е, че „Российская грамматика“ може да се нарече синхронно описание, макар тя да отразява състоянието на руския език отпреди 280 години.

Що се отнася до предлозите, Ломоносов ги дели на *преки* (*прямые*) и такива, съвпадащи с наречията (напр. *вне, близко*). Първите някъде биват наричани и *първообразни*, а вторите – *производни*. Тук авторът посочва съчетаемостта на предлозите със съответните падежи (вж. Lomonosov 1755, pp. 202 – 206).

В глава втора и трета от *Наставленіе шестое* Ломоносов разглежда употребите на падежите, разделяйки ги на две – след имена и след глаголи. Вероятно именно от Ломоносов тръгва традицията на приименно и приглаголно описание на казуалните семи, което се запазва и до днес. Тъй като случаите на употреба на един или друг падеж почти изцяло съвпадат в църковнославянски и в руски, тук няма да са предмет на повторно описание. Но още веднъж трябва да се подчертае, че „Российская грамматика“ успява да надгради в много отношения създаденото преди нея и с това се превръща в еталон, но и в катализатор за по-нататъшното развитие на лингвистичните идеи.

2.2. Антон Алексеевич Барсов. *Российская грамматика*

„Российская грамматика“ на Антон Алексеевич Барсов, както отбелязва в предговора си към новото ѝ издание от 80-те години на XX век Б. А. Успенски, е най-пълното описание на руския език от XVIII в. и едновременно с това е един от най-забележителните паметници на руската филологическа мисъл (Barsov 1981, p. 3). Макар че след създаването си трудът на А. А. Барсов остава недостъпен за широкия читател¹, съчинението е забелязано от филолозите от епохата, като то служи и за основа при съставянето на „Российская грамматика, сочиненная Императорскою Российскою Академіею“ (1802 г.). Както отбелязват изследователите, трудовете на А. А. Барсов оказват значително влияние и върху формирането на рускоезичната лингвистична терминология. Именно Барсов въвежда актуалните и днес понятия *простое* и *сложное предложение, грамматическое* и *логическое подлежащее/сказуемое, порядковые числительные, согласование* (или *согласие*), *управление, приложение* (Barsov 1981, p. 7). Според Б. А. Успенски Барсов пръв въвежда и понятието *основа на думата*, противопоставяйки го на понятието *корен*, и пръв разглежда категорията *вид на глагола*. Така трите граматика – на В. Е. Адодуров, на М. В. Ломоносов и на А. А. Барсов – се разглеждат като първите опити за кодификация на руския книжовен език, като всяка от тях се оказва изключително ценен принос в описанието на руския език.

А. А. Барсов приема отбелязаното досега разделяне на граматиката и в частта, посветена на „словопроизвеждането“ (*etymologia*), отделя осем части на речта: име, местоимение, глагол, причастие, предлог, наречие, съюз, междуметие.

В раздела, разглеждащ имената, Барсов отбелязва, че падежите в руски са седем, но различните окончания са само пет. С това твърдение авторът показва, че омонимията не убягва от полезрението му, макар да не говори директно за това. В изложението по-нататък той демонстрира как може да се разпознават падежите – чрез въпросите, които се задават към съответните форми, срв.: „По вопросу *кто?* (говоря о лицах разумомъ одаренныхъ) или *что?* (говоря о прочихъ вещахъ одушевленныхъ и бездушныхъ) поставляется падежъ *именительный*“ (Barsov 1981, p. 101). Този подход не е ефективен от съвременен гледище в чуждоезиковото обучение, като се има предвид, че изучаващите езика не откриват логиката във въпросителните местоименни форми, когато не са запознати със семантиката на казуалните грамеми.

По-долу Барсов обръща внимание и на названията на падежите, отбелязвайки, че те се основават на най-честотните функции на граемите, и докато повечето названия са калкирани от гръцките или латинските им съответствия, понятията *творителен* и *предложен падеж* са възникнали в създадените в Русия граматики на църковнославянския и руския език. Тук приносят на Ломоносов като създател на термина *предложен падеж* е изтъкнат, макар че на много места по-нататък в съчинението Барсов използва и термина *сказательный*.

А. А. Барсов описва подробно случаите на съгласуване и управление при различните класове думи и именно тук той се спира на семантиката на отделните падежи. Акцентирайки първоначално на двата типа употреби на падежите – безпредложна и предложна, той представя наистина много подробно различните нюанси в значенията (при родителния падеж например отделя около двадесет случая на употреба, и то без предлози). При по-внимателно вглеждане се забелязва, че някои от тези употреби може да се обединят в една, но лексикалната семантика очевидно повлиява при сегментирането на семите. Въпреки това следва да се подчертае фактът, че описанието на казуалните значения и на структурното им изразяване е изключително прецизно и подробно направено (вж. Barsov 1981, pp. 165 – 229, 417 – 481). То съчетава в себе си и много данни за синтаксиса на словосъчетанието и изречението. Тук не се предвижда по-детайлно разглеждане на изведените от Барсов случаи на падежни употреби, тъй като те по същество са близки до съвременните. Трябва да се подчертае обаче, че „Российская грамматика“ на А. А. Барсов несъмнено представлява най-пълното и изчерпателно за времето си граматично съчинение.

2.3. Николай Гаврилович Курганов. *Россійская универсальная грамматика*, 1769

Хронологичното разглеждане на основните граматични трудове, излезли през изследвания период, налага да се обърне внимание и на съчинението на Николай Гаврилович Курганов „Россійская универсальная грамматика, или Всеобщее писмословие, предлагающее легчайший способ основательнаго учения русскому языку с семью присовокупленіями разныхъ учебныхъ и полезно-забавныхъ вещей“, излязло за първи път през 1769 г. и наречена при понататъшните преиздавания „Писмовникъ“. Тази граматика придобива голяма популярност и бива смятана за най-четената книга на своето време. Причината за това, от една страна, вероятно се дължи не толкова на граматичния материал, разгледан в нея, колкото на начина на поднасянето му, а от друга страна, за популярността роля изиграват и множеството приложения („присовокупления“), които Н. Курганов подготвя. Те имат характера на хрестоматия, включваща текстове по митология, анекдоти, пословици и поговорки, стихотворения, а също така и речник на чуждите думи. Литературната част заема над две трети в първото издание (вж. Kurganov 1769), а в преработеното издание от 1788 г., излизащо вече под името „Книга писмовникъ“, приложенията са разширени и граматичният материал е само една шеста от общия обем (вж. Kurganov 1788).

От лингвистична гледна точка „Россійская универсальная грамматика“ не представлява особен интерес, тъй като тя следва почти изцяло изложението на Ломоносовата „Россійская грамматика“. Това се вижда съвсем ясно и при сравнение на текстовете, посветени на падежите (срв. Lomonosov 1755, p. 30; Kurganov 1769, pp. 11 – 12; Kurganov 1788, pp. 12 – 13). Н. Г. Курганов не прави свои собствени анализи на езиковите факти, а преразказва в голяма степен написаното от Ломоносов. Във връзка с това определението на Б. А. Успенски, който твърди, че „Писмовникъ“ има епигонски характер, не е неоснователно.

2.4. Антон Алексеевич Барсов. *Краткія правила російской грамматики*, 1773

Във втората половина на XVIII век А. А. Барсов издава и „Краткія правила російской грамматики, собранныя изъ разныхъ російскихъ грамматикъ въ пользу обучающагося юношества въ гимназіяхъ Императорскаго Московскаго университета“ през 1773 г. в Москва. Трудът на А. А. Барсов има компилативен характер и това е заявено още в заглавието. Книгата по-скоро има функцията на справочник, тъй като тук граматичните тълкувания са сведени до минимум². Така падежът е дефиниран като „замяна на крайната буква – друга“ (Barsov 1773, p. 11) и е отбелязано, че падежите се делят на два типа – *преки* (именителен и звателен) и *косвени* (всички останали). И тук е възприет създаденият от Ломоносов термин *предложен падеж*. В частта, посветена на предлозите, съвсем сбито са изброени най-честотните, без да се дадат повече

сведения за съчетаемостта им (вж. Barsov 1773, pp. 73 – 74), но това е посочено във втората част, разглеждаща синтаксиса. Това структуриране на езиковия материал и разглеждането на падежите на равнището на морфологията и синтаксиса още тогава свидетелства за двойствения характер на дадената категория.

2.5. Евгений Борисович Сирейшчиков. *Краткая російская грамматика*, 1787

„Краткая російская грамматика, изданная для народныхъ училищъ Россійской имперіи“ на Е. Б. Сирейшчиков е сред изданията от последната четвърт на XVIII век. Подобно на повечето пособия от периода, и това не се отдалечава от традиционното описание на езиковите факти. Запазена е обичайната структура на съдържанието, частите на речта са традиционните осем и представянето на падежа се ограничава единствено до споменаването на отделните грамем и посочването на въпросите към всяка от тях (вж. Syreishchikov 1787, pp. 8 – 9). Както и в други граматики, значенията на падежите са представени по-общо при синтаксиса на словосъчетанията („О сочиненіи словъ“), но и тук придържането към общоприетите идеи е неоспоримо. Поради това, а и предвид краткия обем на текста може да се заключи, че тази граматика има по-скоро справочен характер.

След втората половина на XVIII век започва издаването на граматики в компактен вид с предимно практическа насоченост. Това може да се обясни със стремежа към по-голяма образованост на широки кръгове от населението. В тази парадигма е изградена и „Краткая російская грамматика: въ пользу юношества въ Благородномъ Пансіонѣ при Императорскомъ Московскомъ Университетѣ“ (Москва, 1793 г.). В този труд не се открива нищо оригинално, напротив: той следва начина на описание, заложен в разгледаните вече по-горе граматики. Поради съкратения обем на падежа е отделено съвсем малко внимание (вж. KRG 1793, p. 18) и в табличен вид са посочени образците за словоизменение на субстантивите от четирите склонения.

3. Изводи

Анализираните граматични трудове в голяма степен отразяват и социокултурните процеси на времето, в което са създадени. Очевидно е, че разгледаните съчинения имат различна историческа и научна стойност: в единия край стоят съчиненията на М. В. Ломоносов и А. А. Барсов, които оказват изключително влияние върху граматичната мисъл от средата на XVIII столетие, като това влияние се разпространява и далеч извън пределите на Руската империя. Именно „Россійская грамматика“ на Ломоносов, наред с граматиката на Мелетий Смотрицки, е едно от съчиненията, на които Неофит Рилски се базира при написването на своята „Болгарска граматика“. Част от разгледаните съчинения удовлетворяват възникналата

нужда от по-масово просвещаване на населението, което налага изданията да бъдат компактни и не толкова обстоятелствени. Поради това те не внасят съществен принос в описанието на езика, а само затвърждават едно или друго схващане. Може да се приеме, че двете граматики – на М. В. Ломоносов и А. А. Барсов – изиграват важна роля в осмислянето на падежа в руски и заложените в тях идеи намират продължение и в трудовете от XIX и XX век.

БЕЛЕЖКИ

1. Б. А. Успенски отбелязва, че граматиката на Барсов така и не излиза от печат, тъй като по всяка вероятност не е одобрена от Комисията за учредяване на народни училища. Стига се дотам, тъй като създаденото далеч надвишава обема и изискванията за училищно обучение, и справедливо Б. А. Успенски допълва, че Барсов е създал научна, а не учебна граматика (Barsov 1981, p. 27).
2. За отбелязване е, че в по-късните издания на пособието са добавени доста повече обяснения и обемът му се увеличава два пъти и половина (вж. Barsov 1784). Вероятно между двете издания – от 1773 и 1784 г. – Барсов работи и върху своята „Российская грамматика“.

ЛИТЕРАТУРА

- БАРСОВ, А. А., 1773. *Краткія правила російской грамматики, собранныя изъ разныхъ російскихъ грамматикъ, въ пользу обучающагося юношества въ гимназіяхъ Императорскаго Московскаго университета*. Москва: Университетская типография.
- БАРСОВ, А. А., 1784. *Краткія правила російской грамматики, собранныя и вновь дополненныя изъ разныхъ російскихъ грамматикъ въ пользу обучающагося юношества въ гимназіяхъ Императорскаго Московскаго университета*. Москва: Университетская типография.
- БАРСОВ, А. А., 1981. „Российская грамматика“ А. А. Барсова. Москва: Издательство Московского университета.
- ЗАРЕМБО, О. С., 2003. Значение Еллинословенской грамматики „Адельфотис“ (Львов, 1591) в истории восточнославянской грамматической традиции. *Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Серыя 4, Філалогія. Журналістыка. Педагогіка*, № 2, с. 39 – 44. ISSN 2308-9180
- КРГ, 1793: *Краткая российская грамматика: въ пользу юношества въ Благородномъ Пансіонѣ при Императорскомъ Московскомъ Университетѣ*. Москва: Унив. тип., у В. Окорокова.
- КУРГАНОВ, Н. Г., 1769. *Российская универсальная грамматика, или Всеобщее писмословие, предлагающее легчайший способ основательнаго*

- учения русскому языку с семью присовокупленіями разных учебных и полезно-забавных вещей. Санкт-Петербург.
- КУРГАНОВ, Н. Г., 1788. *Книга Писмовникъ, а въ ней Наука Россійскаго языка съ семью присовокупленіями разныхъ учебныхъ и полезнозабавныхъ вещесловій*. Санкт-Петербург: Типография Фр. Гиппиуса.
- ЛОМОНОСОВ, М. В., 1755. *Россійская грамматика*. Санкт-Петербург: Императорская Академия Наук.
- СЫРЕЙЩИКОВ, Е. Б., 1787. *Краткая російская грамматика, изданная для народныхъ училищъ Россійской имперіи*. Санкт-Петербург: Типография Гека.

REFERENCES

- BARSOV, A. A., 1773. *Kratkiya pravila rossijskoj grammatiki, sobrannyya iz raznyh rossijskih grammatik, v pol'zu obuchayushchagosya yunoshestva v gimnaziyah Imperatorskago Moskovskago universiteta*. Moskva: Universitetskaya tipografiya [in Russian].
- BARSOV, A. A., 1784. *Kratkiyapravilarossijskojgrammatiki, sobrannyya i vnov' dopolnennyya iz raznyh rossijskih grammatik v pol'zu obuchayushchagosya yunoshestva v gimnaziyah Imperatorskago Moskovskago universiteta*. Moskva: Universitetskaya tipografiya [in Russian].
- BARSOV, A. A., 1981. „*Rossijskaya grammatika*“ A. A. Barsova. Moskva: Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta [in Russian].
- KRG, 1793: *Kratkaya rossijskaya grammatika: v pol'zu yunoshestva v Blagorodnom Pansione pri Imperatorskom Moskovskom Universitete*. Moskva: Univ. tip., u V. Okorokova [in Russian].
- KURGANOV, N. G., 1769. *Rossijskaya universal'naya grammatika, ili Vseobshchee pismoslovie, predlagayushchee legchajshij sposob osnovatel'nago ucheniya russkomu yazyku s sedm'yu prisovokupleniyami raznyh uchebnyh i polezno-zabavnyh veshchej*. Sankt-Peterburg [in Russian].
- KURGANOV, N. G., 1788. *Kniga Pismovnik, a v nej Nauka Rossijskago yazyka s sedm'yu prisovokupleniyami raznyh uchebnyh i poleznozabavnyh veshcheslovij*. Sankt-Peterburg: Tipografiya Fr. Gippiusa [in Russian].
- LOMONOSOV, M. V., 1755. *Rossijskaya grammatika*. Sankt-Peterburg: Imperatorskaya Akademiya Nauk [in Russian].
- SYREJSHCHIKOV, E. B., 1787. *Kratkaya rossijskaya grammatika, izdannaya dlya narodnyh uchilishch Rossijskoj imperii*. Sankt-Peterburg: Tipografiya Geka [in Russian].
- ZAREMBO, O. S., 2003. *Znachenie Ellinoslovenskoj grammatiki „Adel'fotis“ (L'vov, 1591) v istorii vostochnoslavyanskoj grammaticheskoy tradicii. Vesnik Belaruskaha dzjaržaŭnaha universiteta. Seryja 4, Filalohija. Žurnalistyka. Pedahohika*, no. 2, pp. 39 – 44. ISSN 2308-9180

CONCEPTS OF CASE IN SOME RUSSIAN GRAMMARS FROM THE SECOND HALF OF THE 18TH CENTURY

Abstract. The subject of present paper are the concepts of the category of case in some of the most common Russian grammars from the second half of the 18th century. As is well known, case is one of the most complex linguistic abstractions, and it is important to trace how the views of scholars from different eras have evolved. In the center of observation are the grammars of M. V. Lomonosov and A. A. Barsov, which are distinguished by numerous contributions to the description of the category. Some lesser-known grammatical works are also examined. It is concluded that these first grammars of the Russian language have an important meaning, since they describe some terms and views that are still relevant today.

Keywords: Linguodidactology; Russian grammar; due date; Mikhail Lomonosov; Anton Barsov; history of linguistics

✉ **Dr. Encho Tilev, Senior Assist. Prof.**

Scopus Author ID: 57221782467

WoS Researcher ID: AAV-7461-2021

ORCID iD: 0000-0003-4200-2402

University of Plovdiv Paisii Hilendarski

Faculty of Philology

Department of Russian Studies

24, Tsar Asen St.

4000 Plovdiv

E-mail: e.tilev@uni-plovdiv.bg